

Miříčkovou učebnicí dostává se studujícím práv pomůcky vynikající koncisností, jasností a přehledností podání. Autor použil jako základu svých známých litografovaných přednášek, které na četných místech přepracoval a doplnil. Změny nejsou jen rázu formálního, ale obsahují i nová řešení. Je přirozené, že některá mínění autorova nedojdou všeobecného souhlasu. Snad se též vyskytnou přání, aby ta či ona otázka byla zevrubněji zpracována. V tom směru však sluší vyzvednouti, že M. se namnoze neomezuje na výraz vlastního názoru, ale bohatě cituje i mínění odchylná, což hodnotu učebnice ještě stupňuje. Při tom nepodává M. jen obsah platného práva, ale i jeho kritiku a návrhy de lege ferenda o významnějších otázkách. Podrobné zpracování judikatury činí spis Miříčkův vítanou pomůckou též pro právní praxi. Zákonodárství je zpracováno do poslední doby. Není vinou autorovou, že vývojem našeho zákonodárství (zák. č. 36 a 91 z r. 1934) byly jeho výklady zatím předstiženy.

Bezvadná jazyková úprava je u Miříčkových prací samozřejmá a nemusí proto býti zvláště zdůrazňována.

Důkladný a pečlivý věcný rejstřík, jenž velmi usnadňuje používání knihy, byl vypracován Dr. M. P i v o ň k o v o u. V. S.

JUDr. a PhDr. Oldřich K o b l í ž e k: **Donucení ke smlouvě soukromoprávní.** V Praze 1933. Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních.

V šesti kapitolách s dodatkem vykládá autorova »studie sociologicky-právní« příklady omezení smluvní svobody, a to právní normou, hospodářskou situací nebo obecným přesvědčením mravním. Aby čtenář otázkám a kasuistikám těchto oddílů lépe porozuměl, objasňují se v počátečních třech kapitolách věci základní: podstata smlouvy, soukromoprávní autonomie, donucení jako jev sociální.

První tři kapitoly jsou, jak je vidět i z nadpisů, rázu převážně sociologického, ale s neustálým zřetelem k otázkám práva občanského nebo obchodního. Myslím, že sociolog právě vzhledem k nesmírné pojmové šíři svého oboru musí svá učení pevně, přesně, s logickou důsledností a jasně formulovat, aby se nedostal do řeči oblačných, nebo na různé strany rozteklých. Tím spíše se musí uvarovati tohoto velkého nebezpečí ten, kdo chce sociologických objevů použití k badání na poli práva. Pevnost a vyhraněnost logická jsou základní podmínkou, aby se ze spisu, neseného duchem sociologie, nevytvořila přímo výstraha pro právníky, kteří by se chtěli ubírat směrem sociologickým.

A zde se právě u Dr. K o b l í ž k a objevuje nejistota a kolísání, které tím více překvapují, že autor jako doktor práv i doktor filosofie, má jistě v oboru nauky o myšlení a jeho formách vzdělání nadprůměrné. Na stránce 6. se na př. praví: »Shoda znamená sblížení, kdežto neshoda má často za ná-

sledek vzdálení.« Proč se kladou proti sobě slovo »znamená« — a složitý i různorodý tvar »má často za následek«? Nebo na straně 7. čteme: »V čem hledati původ zjevu, že se lidé sdružují? Popud vychází od jednotlivce, jemuž jsou vrozeny dva nejzákladnější instinkty: sebezachování (výživa) a rozmnožování (plození), city lásky a nenávist a konečně rozumové zájmy na výhodách sdružení; tyto ovšem se vyskytují teprve ve vyspělé společnosti, kdy i člověk chce býti činným, kdy chce nejen lidem sdělit, že trpí a se raduje, ale kdy chce i vládnouti a k tomu všemu potřebuje lidí.« Ale sebezachování není jen otázka výživy, protože tu je také boj proti nebezpečím žvlů, zvířat, nepřátelských lidí. — Zato však bude sotva možno rozmnožovati lidi jinak než plozením. Slova v závorce se tedy nehodí za logický protiklad. Ale jak se zdá, nestačí ty dva »nejzákladnější pudy«, protože se objevuje v pokračování dvojice: city lásky a nenávist. (Nenávist není — cit?) Ale konečně k tomu všemu přistupují rozumové zájmy na výhodách sdružení. Nemůže rozum vládnouti nad pudy, nemůže býti rozumový zájem na sebezachování, na rozmnožování, na uspokojení lásky i na shlazení nenávisti? Jak jest možno v nepřerušené řadě koordinovati tak různorodé věci? Ale rozumové zájmy se vyskytují teprve ve vyspělé společnosti. Co tedy ve společnosti nevyspělé a teprve vyspívající? Tam člověk nechce býti činným, nechce lidem sdělovati svá utrpení a svoje radosti, tam nechce vládnouti a nepotřebuje lidí?

Zdržel jsem se u tohoto příkladu, protože je pro způsob Koblížkovy práce přímo osudně charakteristický. Je v tom snad jakási obava před pevným úsudkem a před jeho dalšími důsledky. Jako by se autor držel spolehlivého provazu rozmanitých výhrad pro případ, že by se ho tázali na smysl užitých slov. Jinak bych si nedovedl vysvětliti na př. takovou docela školně chybnou dedukci: »Každý člověk jest si vědom reality svého já, ale jest si také vědom, že jest částí vyšších společenských útvarů. Poněvadž člověk jest částí těchto celků, nemohou celky existovati v něm.« Nevím, jak mohl autor přehlédnouti, že býti si vědom něčeho je docela jiná věc, než býti něčím? Někdo si může býti vědom své moudrosti, ale tím není přece řečeno, že moudrý jest? A realita mého já jest a zůstane pro mne otázkou nesmírné hloubky. Nemohu tak snadno ztotožniti svoje já se svým tělem, nemohu říci, v čem je kontinuita mého života a vývoje. Dlouhá tisíciletí minula od zrození této otázky — a podnes jest otázkou. Je třeba tak kategorických vět o tak problematických věcech? Stejně se věci mají s konečnými slovy: »nemohou celky existovati v něm.« Universalia in rebus! Jak prastarý a trvalý problém! Ale to jen mimochodem říkám, o to nám zde zajisté nejde. Snad užil autor výrazu »jest si vědom« jen tak namátkou — snad vědomě přešel problémy filosofické, aby se nezdržel. Jen kdyby tento způsob usuzování neměl vliv i na právní a sociologické dedukce autorovy!

O něco dále se tvrdí: »Teprve vztahy kompromisu, narovnání a sjednocení zasahují do sféry právní.« Kam v tomto výpočtu patří ručení za škodu, jež byla způsobena nedovoleným jednáním? Co znamená podivná věta: »Právě ony vztahy, které kompromisem, narovnáním a sjednocením vedou k právnímu výtvoru anebo z právního výtvoru se vyvozují, jsou vztahy právní.« Není tu jasně vidět *petitionem principii*, když se soudí: Právní výtvor tu jest, protože z něho plynou právní vztahy. A vztahy jsou právní, protože plynou z právního výtvoru? Nebo jinde: »Pevnost sociálního výtvoru má v důsledku jeho statickou povahu, ať mluvíme o massách, skupinách či abstraktních kolektivech (umění, vědy).« Nezdá se, že mnohem spíše statická povaha výtvoru má za následek jeho pevnost? Vždyť přece přívlastek »dynamický« značivá výraz pohybu, změny, boření a vytváření. Nezdá se však také trochu nesnadným pokládati umění a vědu za abstraktní kolektiva na způsob kolektivů složených z lidských zástupů? Snad spočívá mnoho z těchto věcí na způsobu, jak autor užívá literatury. Ale o tom se zmíním níže. Zatím třeba konstatovati, že se půda autorových dedukcí nestává pevnější ani když se přibližujeme vlastní oblasti práva.

Především je dosti zvláštní, jak si autor vytváří odtažitý, prázdný pojem smlouvy. Jistě lze definovati za účelem didaktickým, že zásadní prvek smlouvy je sjednocení lidí ke společnému účelu, ačkoli tu slovo sjednocení sotva může znamenati něco jiného než projevení shodné vůle. Ale nevím, jak by bylo možno hájiti, že smlouva, jsouc hodnocena »staticky jako konečný výtvor různých sociálních vztahů, jest sama o sobě pojmem ryze právním«. Což nejsou myslitelné smlouvy, které s právem a s jeho sankcemi nemají pranic společného? Nevidím nutnosti, vindikovati slovo »smlouva« výhradně jen pro život právní, zejména při nesmírné šíři pojmu »společného účelu«, který autor sám klade do určení »zásadního prvku« smlouvy.

Nevím dobře, proč se autor obrátil, aby našel podstatu smlouvy, až do života klanů a amerických Indiánů — nevím, když se již dal do historie, proč zde zůstal a nedal se do zkoumání smlouvy u národů antických a středověkých, nýbrž skočil od pravěku hned na moderní definici smlouvy. Ale tato krátká a trochu libovolná exkurse do pravěku mne nepřesvědčila nikterak o tom, že by »smlouva vůbec« byla útvarem ryze právním, ano neposkytla mi ani možnost, abych si představil »smlouvu vůbec«, která by měla objektivní existenci. Nikdy jsem neviděl »zvíře vůbec«, nikdy jsem neviděl »smlouvu vůbec«. Oba tyto pojmové útvary poznávám jen v jejich konkrétních jevech podle zásady *universalium in rebus* — a je to s nimi podobně jako se sociálními výtvoři lidských kolektivů, které si nedovedu jinak představit, než v jejich konkrétních inkarnacích, žijících lidmi a v lidech. Podle známého třídění středověkého jsem tedy *nominalista* a pochybuji, že »realistické« chápání svazů a jiných ko-

lektivních jednotek kdy dosáhne potřebné průkaznosti. Rozhodně nesouhlasím s autorovým ostrým odsouzením nauky Schlossemanovy.

Definice smlouvy, jak ji podává Koblížek (str. 22), zní: »Smlouva jest závazný výtvar stran, jímž se zakládají, mění či ruší právní vztahy.« Ale i tato definice trpí tím, co jsem vytkl v tolika dokladech. Podmínkou, aby dohoda mezi dvěma nebo několika lidmi byla smlouvou, jest, aby se takovou dohodou tvořil závazný výtvar mezi zúčastněnými lidmi. Jelikož však jest u Koblížka smlouva výtvar ryze právní, musí býti výtvar stran závazný právně. Aby se to však stalo, jest dále třeba, aby se takovým výtvozem stran zakládaly, měnily či rušily právní vztahy. Důsledek smlouvy jest tedy důvodem, proč dohoda je smlouvou. A celá definice je zase petitio principii. Podle poznámky 76 na straně 22 stačí autorovi i závaznost mimoprávní, aby neplatná smlouva přece jen zůstala smlouvou. Ale je-li smlouvou i taková dohoda, která jest jen s hlediska mravu nebo cti závazná, není smlouva výtvar ryze právní a padá jeden pilíř autorovy pojmové stavby.

Na stránce 25. vykládá autor pojem práva soukromého a veřejného, a definuje: »Právo soukromé jest říší individua, právo veřejné říší státu; v soukromém právu vládne princip svobody a rovnosti, ve státním principu moci.« Pravda jest, že také právo soukromé jest »říší státu«, protože také na zachování předpisů soukromého práva má zájem veřejnost, reprezentovaná státem. Pravda jest dále, že také v soukromém právu vládne princip moci, jak sám autor dokazuje na přemnohých stránkách svého spisu. Neměl tedy tak ochotně přejímati definici od Dnistrijanského a neměl užití nešťastného slova »ve státním« namísto ve veřejném právu, protože to rozhodně nejsou slova, kterých by se dalo užívat střídavě jako synonym. Poměr mezi veřejným a soukromým právem se sotva dá vyjádřiti jinak než s hlediska metody upravení určitých oblastí právních, a užíváme-li tohoto starého a vžitého rozdílu v soustavě práva, musíme si býti vědomi toho, že jsou to skupiny historicky vytvořené, a že jejich hranice nejsou pojmově vymezené ani nezměnitelné v proudu vývoje. Proto také není definice Dnistrijanského totožná s definicí Tilschovou, na níž do jisté míry závisí můj výklad, který autor v souvislosti cituje. Jen mimochodem vytýkám při této příležitosti, že snad není třeba vykládati věci toho rázu, jako jest tato věta: »I kdyby bylo správným tvrzení, že právo soukromé bylo v historii před právem veřejným, zůstává nezvratnou skutečností, že již Římané vytvořili dokonalý systém soukromého práva...« Co zde rozumí autor slovem »systém« — a proč zde uvádí na přetřes tuto věc — kterou se pak dále nezapomíná? ... K tomuto historickému konstatování patří svou zbytečností i toto: V textu se praví, že »budoucí změny soukromého práva budou hlavně modifikacemi některých historicky tradova-

ných institucí«. A v poznámce se k tomu dodává: »Již před novelou bylo možno dosáhnouti rozvodu a rozluky, ovšem velmi obtížnou cestou. Vyvlastnění pak uznává § 365 obč. zák.« (Poznámka o vyvlastnění se týče velmi pochybného mínění, že v § 365 o. z. má pozemková reforma své prius. Neboť naopak byl odmítnut můj návrh, aby se pozemková reforma založila na vyvlastnění.) Na stránce 30. se konečně praví: »Jest evidentní, že fysicky jednotlivec existuje, jeden odlišně od druhého, sociálně pak zůstává jemu vlastní sféra sice spleť svazů tangována a omezena, avšak nikdy tak převážně, aby byla jeho vůli zcela odňata.« Nač jsou tyto řeči a objevy, když se neobejdou bez chyb jako v slovech »systém«, »velmi obtížnou cestou«, »uznává«? Ano, k věčným pravdám toho druhu se pojí věty obsahu podivně nejistého a prázdného:

»Smlouva jest jedním z nejdůležitějších právních výtvorů — smlouva bez sféry autonomní jest nemožná — zákonodárná činnost nepotřebuje autonomie. Oproti tomu autonomie jest tak spjata smlouvou, že i historicky tyto dva pojmy nutno vždy společně hodnotiti.« Poslední větou končí kapitola o soukromoprávní autonomii . . .

Další kapitola jest věnována zkoumání donucení jako sociálního jevu. V úvodním odstavci se zase praví: »Úřčitost výtvorů a důležitost některých vztahů, jež se n a p ř. opakují, jsou body a mezníky v proudu sociálního dění, které nemohou zůstat bez vlivu na spleť života. Již pouhá určitost a opakování působí na ostatní vztahy a výtvořiny tak, že je usměřňují podle své povahy. Toto usměřňování děje se hlavně donucením.« Přiznávám se, že tomu jen velmi mlhavě rozumím. Ale docela nechápu, proč autor vidí v diktatuře donucení i n d i v i d u á l n í, když jest podle něho sociálním takové donucení, jež vykonává sociální výtvor na jednotlivce jako na svého člena. Domnívá se snad, že hitlerismus nebo fašismus nejsou jevy s o c i á l n í? Jak může diktaturu silného jedince, ať politickou nebo hospodářskou, klásti jako příklad individuálního donucení? Tomu jest u sociologa těžko rozumět, i když dodává, že pojmy »sociální« a »individuální« jsou relativní, a že se obojí živel obyčejně dostavuje současně. Toho všeho jistě nebylo třeba, aby se došlo ke konečné větě: »Proto také donucení, jehož pramen tvoří právo, jest v podstatě donucením sociálním.«

Snad by se mohlo zdáti, že můj kritický rozbor způsobu, jakým autor pojednává o svém tematě, je pedanticky nedůtklivý. Ale není tomu tak. Neboť následkem toho skutečně po přečtení celé knihy autorovy nevím, co se rozumí slovem »d o n u c e n í« — ano, myslím, že nadpis knihy neodpovídá obsahu, protože v přemnohých věcech, které se tu projednávají, nejde vůbec o donucení ke smlouvě, ale buď o jistá o m e z e n í s m l u v n í v o l n o s t i, anebo o zákonné, anebo i o smluvní určení formy a snad i jiných podmínek žalovatelnosti smlouvy.

Jak jest možno, hned na počátku pojednání o donucení si definovati: »Moc znamená možnost, tudíž jest element statický, kdežto donucení jest dynamickým výronem moci...« A na konci této krátké stati napsati: »Stát si osobuje moc vzdělávací, neovládá však moc náboženskou a vymyká se mu moc mravní. Proto stát vykonává nejen moc donucovací, ale někdy i násilí.« Jak srovnáme tuto větu s autorovou vlastní základní definicí? Ale to přichází vlastně jen ze snahy po naběhlém vyjadřování prostých věcí. Proč by se nemohlo říci, že stát užívá donucení i násilí? Celou úvahu o donucení a násilí pokládám za trochu zbytečnou v této souvislosti. Násilí ovšem může býti prostředkem donucení, ale může sledovati i jiný cíl, a to po případě i svrchovaně étický. Násilím mohu zachrániti z hořícího domu dítě, které se mi zuřivě brání. Či snad ne? Je vůbec možno, takové násilí — třeba k provedení operace, na které závisí záchrana života, nebo k osvobození ujařmeného člověka, lidu, národa — nazvat donucením, protože je pokládáme za mravné? Spoutám-li člověka a zavřu ho do žalářní kobky, anebo odstřelím-li jej na dvoře věznice, prováděje exekuci rozsudku smrti, provádím-li exekuci pomocí četnictva, protože se exekut brání — to není násilí? K o b l í ž e k na to odpovídá: »Exekuce a trest nejsou nikdy násilím, pokud jsou odůvodněny éticky.« Je-li tomu tak, pak asi nikdo mimo Boha nedovede roztržiti, co jest ještě státní prostředek donucovací, a co jest násilí. Není dobře, pohrávati si s pojmy, jako »étická kvalifikace« lidského jednání, nemůžeme-li dáti nesporné a jasné kritérium takových činů.

Delší pojednání o donucení, povinnosti a svobodě začíná větou: »Povinnost jest právě subjektivní stránka donucení.« Snad znamená tento složitý výraz totéž, jako kdybychom řekli, že povinnost je rub donucení. Neboť prý »z utlačivé síly sociálního jevu vyplývá povinnost jednotlivce, aby jednal hospodářsky, právně a mravně«. Ale i když přehlédneme, že jednání právní a hospodářské může býti svrchovaně nemravné, takže je taková asociace pojmů dosti divná, je těžko pochopitelné, jak může autor říci, že důsledné plnění povinností je ctností, a že ctnost a povinnost spadají v jedno?? Což může býti ctností něco, co se koná pod tlakem donucení — což neví autor nic o kolísích povinností, které nemohou končiti jinak než porušením jedné z nich, a to činem, který může býti přes to svrchovaně étický? Je snad mravnost jen jakási Gehorsams-Kunst, a nejvyšší povinností člověka, aby si z povinností udělal ohlávku a jho, aby táhl životem jako soumar povinností s bezpečným vědomím: »Hle, tolik povinností, kolik unesu! Nejsem člověk ctnostný?« Tak jednoduché ty věci nejsou. Myslil-li autor na Kanta, myslil špatně. Neboť Kant praví: »Povinnost je nutnost jednání z úcty k zákonu«, »Grundlegung« str. 18. To slovo »úcta« ukazuje stránku věci, již autorův výklad potlačuje! Také s otázkou determinismu se nelze tak lehce vyrovnati, jak to činí autor: »Názor indetermi-

nismu nelze v jeho vyhraněné jednostrannosti akceptovati. Každý člověk má sice volnost jednati, ale pro konečné rozhodnutí musí míti důvod, a ten je výrazem nějaké nutnosti, které se člověk podrobuje a vůči níž se cítí nesvobodným.« Lituji, že autor v tomto povrchním výkladu cituje nakonec můj výrok, že nepoznatelnost předpokladů rozhodnutí vede k úsudku o svobodě vůle — a zejména že k tomu dodává: »— nikoliv však svobodě absolutní, nýbrž svobodě v mezích společenských vztahů, které sociologicky jsou zjištělny.« To je vidět, jak četl mou stať a jak jí rozuměl! Přivádí moje slova k opaku a k absurditě.

Nemohu se probíratí stejně celou knihou *K o b l í ž k o v o u*, ale mohu ubezpečiti, že doklady o nedostatku důslednosti a logické přesnosti, o přecházení přes problémy a zplošťování nejhlubších otázek, které si autor jedva uvědomuje, by se daly rozmnožiti do nekonečna. Proto se s jakousi úlevou přechází ze sociologické části do té, která jest převážnou měrou právní, a dává autorovi příležitost, aby vytěžil ze svých jistě velmi bohatých zkušeností praktického právníka. Dříve však jest se zastaviti u donucení jako pojmového znaku práva.

Je sice pravda, že donucení jest potenciálně obsaženo v každé právní normě, a že se stává aktuelním, když byla norma porušena jednáním nebo opomenutím povinného subjektu. Ale *K o b l í ž e k* používá i těchto technických termínů v jaksi neobvyklém slova smyslu. Právě na straně 50.: »Teprve porušením obvyklého chodu lidských vztahů stává se potencionální mocí aktuální, t. j. poškozený dovolává se právních předpisů k uhájení svých zájmů. Obdobně tomu jest u formálních předpisů právních, jimiž označujeme ony normy, jež ke vzniku právního výtvoru požadují zachování předepsané formy atd. Předpis o slavnostní formě smlouvy manželské aneb o písemné formě při převodu práva vlastnického k nemovitostem nemá pro lidi svobodné a nemajetné žádného významu. Teprve potřeba uzavřítí sňatek aneb uložiti nastřádané peníze do nemovitosti, dává vystoupiti aktuální moci příslušných předpisů.« Marně se ptám: Co s tím zkresleným protikladem potenciálnosti a aktuálnosti, kde nejde o otázku povinnosti a jejího porušení?

Po celkem uspokojivé kapitole o podstatě právního donucení přichází první skutečná příležitost k aplikaci pouček, získaných v teoretické části knihy. Ale ani zde nezanechává autor dosavadního způsobu vykládání. »Zaměstnanec a nájemník jsou osoby sociálně slabší v plném významu toho slova. Oproti tomu ž e n y a zvláště nedospělí, choří duchem atd. jsou v prvé řadě fysicky slabší a již proto musí býti chráněni zákonem proti ostatním osobám, které by fysického nedostatku mohly ve svůj prospěch využítí. Tu donucení velících předpisů ztrácí na své bezprostřednosti, neboť ponechává řadu opatření osobám neb institucím (na př. kurately) a hlavně jest rázu charitativního, čímž

stírá a komplikuje se jev donucení.« Je možno takhle mluvit o nesvéprávnosti lidí nezletilých nebo úchylných a o právním postavení ženy v našem soukromém právu?

Autor v dalším uvádí mnoho předpisů, kterými jsou stanoveny formální podmínky platnosti některých smluv. Ale je možno pokládati za donucení ke smlouvě, jestliže se určitá smlouva musí uzavíratí písemně, nebo je-li způsob uzavírání některých smluv typisován, takže jsou natištěny blankety, kterých se standardně používati musí, má-li se s ústavem (bankou, pojišťovnou) uzavřítí běžná smlouva, jakých se uzavírají sta a tisíce? Na stránce 68 praví autor v poznámce 64: »Nepřihlížíme zde vůbec k právním poměrům státních zaměstnanců, kde právní donucení jest evidentní.« Zde jest vidět, jak autor nemožně určuje pojem donucení ke smlouvě, a jak utíká vlastnímu thematu své knihy. Nevidím také skutečného donucení ke smlouvě soukromoprávní v případě § 936 obč. zák. Uzavření vlastní smlouvy jest prostě splnění dobrovolně přijaté povinnosti, určené v pactu de contrahendo. Význam § 936 spočívá podle mého názoru spíše v tom, že se zavázaný v některých případech od této své povinnosti osvobozuje, než že se jinak k jejímu splnění jako každý dlužník přidržuje. Ostatně, kdyby si byl autor důkladně promyslel případy, ve kterých se smluvce pacta od uzavření smlouvy osvobozuje, byl by pochopil, proč osnova mluví o dohodě, »že v budoucnosti učiní smlouvu z a k l á d a j í c í z á v a z e k«. — Vždyť jsou i smlouvy, které dalších závazků nezakládají, a ty se do pojmu § 936 neměly zahrnouti, protože pro ně ani clausula de rebus sic stantibus nemá toho významu, jako pro smlouvy, z nichž plyne závazek.

S hlediska vlastního thematu knihy zbytečně pojednává autor o formě smluv, kterými se prodává a kupuje nemovitý majetek. Jaké je tu donucení ke smlouvě soukromoprávní? Ale je to prostě neodpustitelná chyba, vykládá-li se, že ke smlouvě takové jest třeba formy listiny s podpisy soudně nebo notářsky ověřenými. Jak může autor v otázce formy smlouvy citovati §§ 432, 433 obč. z. a 27 knihovního zákona? Těživý dojem tohoto nedorozumění má napravití poznámka, kde se praví, že trhová smlouva jest kontrakt konsensuální, ale cituje se můj výrok, že »při nemovitostech je listina a knihovní vklad nutným dovršením skutkové podstaty«. Ale autor nedodává, že v mém výroku podobně jako v §§ 432, 433 jde o nabytí vlastnictví a o jeho podmínky, ale ne o uzavření trhově smlouvy, jejímž předmětem jest nemovitost. Stejná chyba jest ostatně i na straně 49, kde jde o nabytí věci movité: »Chci míti nějakou věc, musím jednati s jejím vlastníkem, musím dohodnouti se o určité ceně určitého předmětu, musím cenu ev. ihned uhraditi a teprve jsem jeho vlastníkem.« To si myslí laik. Ale právník i bez vědeckých aspirací ví, že *traditionibus non nudis pactis dominia transferuntur*. § 425 obč. zák.

Musím však v této souvislosti citovati ještě jeden odstavec

str. 68, který překonává vše. »Formalismus, který jest sociologicky jednou z nejdůležitějších znaků práva, neomezuje se jen na požadavek písemné formy. Tak na př. k platnosti smlouvy manželské se vyhledává, aby šetřeno bylo zvláštních obřadností, zejména aby se přivolení k manželství stalo způsobem slavnostním před zřízencem vládním neb náboženské společnosti. Obsah přivolení k manželství jest tak jednoduchý, že slavnostní forma tu donucovacím způsobem na uzavření smlouvy nepůsobí a její význam v podstatě jest registrační, jak výslovně sovjetské právo kodifikovalo. Také formální požadavek svědků nepůsobí donucovacím způsobem na vznik smlouvy; jeho nejdůležitější význam jest u posledního porřízení, jež jest aktem jednostranným, nikoliv smlouvou.« Zde, abych autorovi nekřivdil, vyslovuji domněnku, že si dobře neuvědomil, co píše. Není přece možno, aby praktický právník vyslovil snůšku tak nápadných těžkých a neomluvitelných omylů v jediném krátkém odstavečku. (Proložená slova jsem podtrhl já.) Manželská smlouva je tak jednoduchá, protože její obsah určuje zákon. V duchu spisu Koblížkova by to byl vrchol donucení (horší než u státních zaměstnanců). Ale forma tu má povahu konstitutivní. Bylo by mi trapné v kritice spisu s vědeckými aspiracemi vykládati, že forma je někdy podmínkou pro vznik práva, jindy jen kvalifikovaným průvodním prostředkem povahy deklaratorní, jindy jen pomůckou pro paměť a důkaz, jejíž opatření je ponecháno vůli stran.

Řekl jsem již, že je velmi nesnadné utvořiti si celistvou představu o tom, co vlastně Dr. Koblížek rozumí výrazem »donucení ke smlouvě soukromoprávní«. Rozpaky nad obsahem těchto významných slov se stupňují, kdykoli se přichází k novému případu domnělého donucení. Na stránce 92 se na př. mluví o obchodních podmínkách úvěrních a jiných ústavů a praví se: »... Obchodní podmínky jsou diktát, t. j. donucovací akt hospodářsky silnějšího ústavu, jenž podniká hospodářsky do jisté míry riskantní zápůjčku, kup nebo prodej... Formové donucení jest zcela jasné, možno je specifikovati po stránce vnější jako skripturní, neboť praxe zná jen tištěné obchodní podmínky, které klient musí i co do formy akceptovati, chce-li s bankou pracovati.« Nevím, je-li možno mluvit o donucení ke smlouvě soukromoprávní proto, že banka každému klientu předloží blanket k vyplnění, aby si ušetřila úmornou práci, s každým psáti tutéž standardní smlouvu. — Či snad je myslitelné, aby pojišťovna uzavírala statisíce smluv dlouhodobých a složitých ústně? Kdo nechce, ať se nepojistí, nebo ať jde jinam. Kde je tu donucení? Ale autor také jistě dobře ví, co znamená výraz »skriptura, skripturní« a pod. Proč používá vžitých a obecně užívaných technických termínů v tak nezvyklém smyslu?

V dalším se pojednává o smlouvě kolektivní, o smlouvách kartelních a o pozemkové reformě. Shledává se v těchto na pohled různorodých věcech donucení ke smlouvě soukromoprávní —

což všechno ukazuje spíše ke vhodnějšímu termínu omezení smluvní volnosti. Ale skutečné vybočení do docela jiné oblasti spatřuji v tom, že autor shledává přímo donucení ke smlouvám, jestliže stát učiní nová opatření celní a devisová, a tím nutí obchod, aby honem udělal co nejvíce objednávek, než tato tíživá ustanovení vstoupí v účinnost. Podobně »donutilo« ke hromadným objednávkám nařízení číslo 7/1932 o ochraně měny a o oběhu zákonných platidel. »... A tak došlo narychlo k hromadným objednávkám, jichž účelem bylo, zajistiti si za výhodných podmínek dostatek zboží pro budoucnost.« Já bych to nazval eufemisticky spekulací — někdo tomu řekne obchodní prozíravost a pod., ale pochybuji, že by se to dalo zahrnouti pod pojem donucení (státem, dělajícím nová opatření celní, měnová, devisová) k uzavírání soukromoprávních smluv. Kapitola o hospodářském donucení ke smlouvě končí úvahami o smlouvě pracovní, nájemní a pachtovní, a líčení spěje k uzavěru projednáním otázky donucení mravního. V tomto oddíle se praví na str. 138: »Definovali jsme již smlouvu jako závazný právní výtvar smluvních stran, jímž se zakládají, mění či ruší právní vztahy. Eticky základ smlouvy tvoří právě závaznost... Ovšem idea spravedlnosti kromě závaznosti vytvořila v obligačním právu řadu norem, jichž mravní podklad jest evidentní (nejdůležitější jest ustanovení § 879 obč. zák. o neplatnosti smluv příčících se dobrým mravům, dále § 934 obč. zák. o náhradě při zkrácení přes polovici, § 1336 obč. zák. o soudcovském právu na zmírnění nepřiměřené konvenční pokuty, bezdůvodné obohacení a j.). Připomínám, co jsem řekl o definici smlouvy, ale upozorňuji hlavně na hru s pojmem »idey spravedlnosti«, a na to, že na místě zkratky a j. by bylo možno citovati největší část ustanovení občanského zákoníka, protože ékvita je prodlevou, na které je komponována převážná část jeho skladby. Proč to autor zde rozvádí a cituje, nevím. Snad by mohla dáti jisté vysvětlení věta na str. 136: »Směrodatnou zůstává pro právo mravní idea spravedlnosti, jež projevuje se zvláště tehdy, kdy právo jest nemorální...« Úkoly práva jsou podle líčení autorova skutečně nedozírné. »Problém osoby v celém mravním dosahu řeší vlastně teprve moderní doba důsledkem rozvoje sociální politiky, jež pečuje o to, jak zameziti vznik a odčiniti ze společnosti existenci jednotlivců duševně, hmotně a tělesně slabých... Mravnost tyto osoby chrání tím, že požaduje od právního řádu jistou ochranu, aby slabší smluvní strana nebyla vystavena libovůli hospodářsky silného kontrahenta... Rozdíl sociálně a hospodářsky slabší přichází značně v úvahu při hledisku mravním. Jest důležitou v první řadě intenzita mravního donucení, která u sociálně slabšího jest větší; hospodářsky slabší totiž jest osobou, jejíž potřeby jsou jednostranně usměrněny a tu mravní vliv ustupuje spíše vlivům jiným.« ... Nepokládám za nutno dále citovati. Chtěl jsem jen ukázati různotvárnost Koblížkova pojmu donucení, a také to, že své-

mu způsobu vykládání látky zůstal až do konce věren. (Upozorňuji, že jsem si dovolil proložit slova, na která jsem chtěl upozorniti — i v citátech.)

Co chybí Koblížkově práci na dílo skutečně vědecké? Jest to především důsledná snaha, uvědomiti si podstatu a ohraničení problému, který si autor zvolil. Je to pozorné přemýšlení o otázkách, které se objeví na cestě ke konečnému cíli práce. Je to architektura myšlenková, která dá čtenáři jasnou představu o tom, co vlastně autor svou prací chce. Je to pojmová přesnost, logická důslednost a vyloučení všech věcí naběhlých nebo na různé strany se roztékajících, které nedávají jasný obraz svého smyslu. Pro obor, jako jest právní sociologie, se tyto požadavky musí vysloviti jako bezvýhradná podmínka, aby se nedošlo ku prázdnému kroužení vět neurčitého obsahu, jako to jest na nespočetných místech Koblížkovy knihy. Literatura jest přehojná, a píle autorova nesporná. Ale lépe by snad bylo, kdyby bylo literatury méně a vlastního přemýšlení, vlastního zpracování materiálu více. Někdy je skutečně nutno hlouběji se zamyslit nad tím, co čteme a co píšeme. Tu by snad ani nemohlo přijíti do knihy »o donucení ke smlouvě« pojednání o zavazné formě při některých smlouvách — jinak by se psalo o smlouvě v oblasti veřejného práva — jinak by dopadla filosofie a sociologie v tak lákavém pojednání. Škoda ovoce, které se trhá než uzraje.

Emil Svoboda.

První sjezd právníků států slovanských v Bratislavě 1933.
Sestavil Dr. C. Bařinka. Bratislava 1934.

K referátu o této publikaci uveřejněnému na str. 393. minulého čísla »Právníku« podotýká podepsaná redakce listu československých právníků »Všehrd«, že podrobné vylíčení průběhu sjezdu je prací členů bratislavské redakce časopisu »Všehrd« za vedení místního redaktora Dr. L. Knappka a že v původní formě bylo uveřejněno ve zmíněném časopise již roku minulého v 1. čísle roč. XV. (str. 1—28). Poněvadž některé změny byly provedeny až za tisku, je znění toto autentické. Redakce časopisu »Všehrd« přistoupila po dohodě s p. vrch. redaktorem »Právního Obzoru« presidentem nejv. soudu doc. Dr. Vlad. Fajnozem na otisk těchto zápisů, vyhrazujíc si veškerá autorská práva a uvedení původu. To bylo, sice ve formě velmi stručné, zachováno v otisku v Právném obzoru, který liší se jen překladem původního znění slovenského (českého) do jiných jazyků a mnohojazyčností resolucí. V souborném vydání v záhlaví jmenované publikace byl tento odkaz, ač jistě v zájmu pravdy žádoucí, zodpovědným redaktorem p. Dr. Bařinkou opomenut. — Za redakci čas. Všehrd: Prof. Dr. Čáda.